

Laura Huhtinen-Hildén

***Kulttuurihyvinvointialan
palapeliä kokoamassa***

FT, MuM, musiikkiterapeutti ja työnohjaaja Laura Huhtinen-Hildén (laura.huhtinen-hilden@metropolia.fi) toimii Metropoliaassa yliopettajana, tutkijana sekä tutkintovastaavana Creativity and Arts in Social and Health Fields (CRASH) - Master's-ohjelmassa. Hän on kiinnostunut kulttuurihyvinvointialan, taiteen soveltavan käytön ja musiikkipedagogiikan kehittämisestä ja tutkii luovuuden ja taiteen mahdollisuuksia osallisuuden, hyvinvoinnin ja kestävän tulevaisuuden edistämisessä.

Kulttuurihyvinvointialan palapeliä kokoamassa

Laura Huhtinen-Hildén

.....

Pia Houni, Isto Turpeinen ja
Johanna Vuolasto 2020.
Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja.
Helsinki: Taiteen edistämiskeskus
(Taike).

Viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomessa on kehitetty ammattimaisemmin luovuuden, kulttuurin ja taiteen hyödyntämistä ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Tämä on näkynyt erilaisina projekteina ja käytännön kokeiluina sekä vähitellen myös koulutusohjelmien ja tutkimushankkeiden muodossa. Kunnille on vuoden 2019 lakiuudistuksessa tuotu suurempaa vastuuta kulttuuri- ja taidetoiminnan järjestämisestä koskien myös asukkaiden hyvinvointia, terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Suomeen on muodostumassa kulttuurihyvinvointiala, jolla voi parhaimmillaan olla erinomaiset edellytykset luoda kestävää tulevaisuutta ja osallisuutta. Tässä onnistuminen edellyttää, että kulttuurihyvinvointia pystytään käsittelemään moninäkökulmaisesti ja -ammattillisesti ja että kyetään tuomaan yhteen sekä kulttuuri- ja taidealan että sosiaali- ja terveysalojen kehittäjät ja tutkijat.

Taiteen hyvinvointivaikutukset ovat nousseet laajemmin tietoisuuteen maailman terveysjärjestö WHO:n vuonna 2019 julkaiseman laajan tutkimuskatsauksen myötä. Elämän merkityksellisyyttä, mielikuvittelua ja uusia näkökulmia avaava luovuus voi liittyä taiteisiin, mutta se voi myös saada muunlaisia kokeilemisen, leikillisyyden ja kulttuurisen toiminnan muotoja. Kulttuurihyvinvoinnin edistämistä voikin kuvata erilaisten reittien mahdollistamisena luovuuden ja merkityksellisyyden äärelle.

Pia Houni, Isto Turpeinen ja Johanna Vuolasto ovat tarttuneet tärkeään ja ajankohtaiseen aiheeseen ja koonneet erityisesti taiteilijan avuksi käytännönläheisen tietopakettin siitä, mitä taiteilijan on hyvä pohtia ja ymmärtää työskennellessään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kontekstissa. Taiteen edistämiskeskuksen työhön perustuvassa kirjassa tuodaan lukijalle yleisen tutkimustiedon ohella lukuisia kiinnostavia käytännön esimerkkejä erilaisista projekteista ja taiteilijan työn näkökulmista. Lisäksi julkaisu nostaa esiin erittäin tarpeellisia näkökulmia taidetoiminnan mittaamisesta ja rahoituksen hankkimisesta.

Taiteilija on uuden äärellä määritellessään työnsä tavoitteita hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta. Sen tiedostaminen on välttämätöntä sellaiselle taiteilijalle, joka ottaa työssään tällaisen suunnan. Tämän viestin käytännön sanoittajana *Taidetta!*-kirja toimiikin ansiokkaasti nostoen esimerkiksi eettisten periaatteiden sekä sosiaali- ja terveysaloilla työskentelyyn liittyvien laatuksymysten teemat esille. Näihin aiheisiin liittyvä ammattitaito ei ole taiteilijan ydinosaa, mutta kulttuurihyvinvointialalla työskentelyssä ne ovat keskeisiä ammatillisen osaamisen alueita myös taiteilija-ammattin edustajille. Tästä syystä on erittäin arvokasta, että *Taidetta!*-kirjassa käsitellään eettisyyttä, vaikutusten mittaamista, taiteilijan työnohjauksen merkitystä ja ammattiosaamisen rajojen tunnistamista, joilla on suuri merkitys taiteilijan laadukkaalle ammatilliselle toimimiselle kulttuurihyvinvointialalla.

Julkaisun nimeäminen kulttuurihyvinvoinnin käsikirjaksi on kuitenkin ongelmallinen alan moniammatillisten näkökulmien hyödyntämisen kannalta. Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen on taiteilijan työtä ja näkökulmia laajempi aihe. Jotta kulttuurihyvinvoinnin edistämisen laajat mahdollisuuksien tulisivat Suomessa hyödynnettyä, olisi välttämätöntä tunnistaa se, miten eri ammattialojen osaaminen ja työkäytännöt tähän liittyvät. Tässä *Taidetta!*-kirja ei onnistu tarjoamaan kulttuurihyvinvointialan kehittämiseksi sen kipeästi tarvitsemää laajempaa näkökulmaa. Julkaisun läpi kulkee – toki jo esipuheessa mainittu – Taiken työhön perustuva ja taiteilijan roolia korostava ote. Tämä on luonnollisesti linjassa Taiken perustehtävän kanssa, mutta kulttuurihyvinvoinnin käsikirjaan näkökulma on liian kapea. Kirjan nimeäminen oppaaksi taiteilijoille olisi auttanut lukijaa – ja mahdollisesti myös kirjoittajia – asemoimaan tekstiä osana laajempaa kulttuurihyvinvoinnin edistämisen moniammatillista kenttää.

Kirjan tärkeä anti liittyy kiinnostavien, värikkäiden ja työn arjesta kertovien projekti-, työpaja-, ja työskentelykokemusten kuvauksiin. Niiden avulla taiteilijan työ kulttuurihyvinvointialalla tulee käsin kosketeltavaksi ja ymmärrettäväksi. Julkaisun läpi kulkevat myös kirjoittajien henkilökohtaiset

äännet, mikä mielenkiintoisella tavalla kontekstualisoi tekstiä tuoden myös nämä yksilölliset kokemukset ja näkökulmat lukijan ulottuville. Valitettavasti henkilökohtaisella otteella on myös kääntöpuolensa. Kirjassa vaikuttaa ehkä tiedostamattomana pohjavireenä kirjoittajille tuttuun ja vahvojen taiteellisen osaamisen alueiden korostuminen, ja esimerkiksi musiikin osuus jää näkökulmaltaan valitettavan ohueksi. Siinä hyvinvointivaikutuksista hyötyvä ihminen on asetettu vain kuulijan ja vastaanottajan passiiviseen osaan, vaikka juuri taidetoimintaan osallistumisen, siihen liittyvän toimijuuden vahvistumisen ja osallisuuden kokemuksen positiivisista vaikutuksista hyvinvointiin ja terveyteen on runsaasti tutkimusnäyttöä.

Rakentumisvaiheessa olevan kulttuurihyvinvointialan käsitteet ovat vasta muotoutumassa ja niitä käytetään usein vaihtelevalla ja osin ristiriitaisellakin tavalla. Siksi niiden osin jopa jo vakiintunutta arkikäyttöä on syytä myös kriittisesti tarkastella. Tässä *Taidetta!*-kirjan kirjoittajat eivät ole yksin, vaan alan käsitteistöä on vakiinnutettava monialaisen tutkimus- ja kehittämistyön kautta. Yhtenä käytettyyn kieleen liittyvänä esimerkkinä nostan *Taidetta!*-kirjassakin käytetyn sanan ”taideosallistuminen”, joka on monella tavalla pulmallinen. Se ohjaa ajattelemaan taiteen vaikutuksia liian kapeasta näkökulmasta. Pelkkä osallistuminen sinänsä ei välttämättä tuota toivottuja tuloksia, vaan keskeistä on tilanteeseen liittyvä lähestymistapa ja vuorovaikutuksen laatu, joka voi edistää tai olla edistämättä osallisuuden kokemusta, merkityksellisyyttä ja hyvinvointia. Laatuun keskeisesti vaikuttava tekijä on vuorovaikutustilanteiden fasilitointiin ja kannatteluun liittyvä pedagoginen osaaminen.

Kulttuurihyvinvointia edistävän taidekokemuksen ja taidetoiminnan toteutuminen asiakas- ja osallistujalähtöisesti sekä osallisuuden kokemusta vahvistaen edellyttää ammattitaitoa, joka mahdollistaa fasilitoidun ja turvallisen pedagogisen tilanteen. Tässä valossa kulttuurihyvinvointialan kriittisenä kehittämishaasteena näyttäytyy se, ymmärretäänkö asiakas- ja osallistujalähtöinen, pedagogisesti perusteltu sekä ryhmäprosessien kannalta onnistuneesti suunniteltu ja toteutettu *taidetoimintaan osallistuminen* keskeisenä saavutettavuuteen ja kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen liittyvänä tekijänä.

Ilman syvällisempää pohdintaa siitä, miten osallisuuden kokemus rakentuu taidetoiminnassa, ei pedagogisen ammatillisen komponentin olemassaoloa tule havainneeksi, ja harmillisen usein alalla yleisesti kuvataankin yksioikoisesti, kuinka taide vaikuttaa. *Taidetta!*-kirja ei valitettavasti tee tässä poikkeusta, vaan käyttää taideosallistumisen ja taiteen vaikutuksen retoriikkaa läpi kirjan. Todellisuudessa taiteen hyvinvointivaikutuksissa on kysymys monenlaisin mekanismein rakentuvista prosesseista, joista edel-

leen tarvitaan lisää tutkimustietoa. Osallisuuden kokemus, yhteisöllisyys tai toimijuuden vahvistuminen, joilla taidetoiminnan merkityksellisyyttä usein kuvataan, rakentuvat monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Niissä ovat mukana taiteen, mutta monella tavalla myös ne muut vaikutukset, jotka liittyvät itse taidetoimintaan tai taidekokemukseen liittyvään tilanteeseen ja siinä ilmenevään vuorovaikutukseen sekä näiden kaikkien tekijöiden kannatteluun ja fasilitointiin.

Taiteella, taidekokemuksella ja taidetoimintaan osallistumisella voi olla myös hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia. Tästä syystä pedagogisen sensitiivisyyden, ryhmätoimintaan liittyvän ymmärryksen ja vuorovaikutustilanteiden kannattelun asiantuntijuus ovat keskeisessä roolissa kulttuurihyvinvointityössä. Tämä näkökulma jää kirjassa sivulauseisiin. Sikäli tämä on ristiriitaista, koska kirjassa kuvataan runsaasti erilaisten työpajojen toteuttamista ja ohjaamista. Taidetyöpajat ovat pedagogisia tilanteita, joissa tähän liittyvä ammattitaito on ehdoton vaatimus työn laadulle. Tähän ei vaikuta se, mikä ammattinimike työpajaa ohjaavalla on.

Jos taidealan ammattilaisista tunnistetaan vain taiteilijan ammattiosaaminen (ydinosaaminen liittyy omaan taiteelliseen prosessiin tai ilmaisuun) eikä esimerkiksi taidepedagogista osaamista nähdä omana asiantuntija-alueenaan, menetämme suomalaisen aarteen: meillä on taiteisiin liittyen opettaja-, pedagogi- ja ohjaajakoulutuksia, joiden keskeinen ammatillinen osaaminen liittyy juuri toisen ihmisen taidetoiminnan, ilmaisun, harrastamisen tukemiseen ja esimerkiksi ryhmässä tapahtuvan luovan toiminnan pedagogisen suunnitteluun ja kannatteluun.

Suomalaiset taidealojen opettaja- ja pedagogikoulutukset ovat kaikki luonteeltaan integroitua taiteilija-pedagogin koulutuksia, joita toteuttavat myös näiden taidealojen taiteilijakoulutuksista vastaavan yliopistot ja korkeakoulut. Näin ei muualla maailmassa usein ole, eikä tiettävästi missään muualla vaadita taiteen alan opettajilta ja pedagogeilta opettajan ammattiopintoja. Näiden pedagogisesti orientoituneiden ja opettamiseen syvällisesti koulutautuneiden taiteilijoiden olemassaolon ja potentiaalinen kulttuurihyvinvointialan toimijoina nykyinen taiteilijan toimintaa korostava retoriikka jättää huomiotta. Taiteilijan osuuden korostaminen vie huomiota esimerkiksi taiteen perusopetuksesta ja kouluissa tapahtuvasta taidetoiminnasta, eikä tunnista monia muita luovaa toimintaa ohjaavia tai taidetoimintaa työssään hyödyntäviä ammattilaisia. Siksi se ei pohjimmiltaan edistä kulttuurihyvinvointialan kehittämistä.

Esittämästäni kritiikistä huolimatta *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja* on tärkeä avaus sille, miten luovuutta, kulttuuria ja taidetta voitaisiin laajemmin hyödyntää hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Vaikka

teos ei kokonaisuudessaan lunastakaan lupaustaan kulttuurihyvinvoinnin käsikirjana toimimisesta, se voi tukea merkittäväällä tavalla taiteilijoiden uudenlaisten työnkuvien rakentumista. Parhaimmillaan kirja toimiikin juuri taiteilijoille suunnattuna avauksena kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen liittyvästä taiteellisesta työskentelystä.

Kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen tähtäävä työ vaatii kuitenkin tuekseen vielä moniäänisempää tarkastelua, jossa myös muiden kuin taiteilijoiden näkökulmasta sanoitetut työn käytänteet, tavoitteet tai laadun määrittely nousisivat keskiöön. *Taidetta!*-julkaisu on avannut pelin kartoittamalla maaperää taiteilijan näkökulmasta. Tätä työtä on syytä jatkaa edelleen moniammatillisessa yhteistyössä, jossa laajemmin taide-, kulttuuri-, sosiaali- ja terveysalojen monenlaiset ammatilliset ovat sanoittamassa kulttuurihyvinvoinnin edistämistä ja siihen liittyviä käytänteitä ja haasteita Suomessa. Erityisesti meillä on tarve vahvistaa nimenomaan taidepedagogisen ammattitaidon sekä sosiaali- ja terveysalojen asiantuntijoiden roolia ja näkökulmia kulttuurihyvinvoinnin kokonaisuudessa.

Hyvinvoinnin edistäminen luovuuden, kulttuurin ja taiteen avulla liittyy yhteen monenlaiset sen lisäämisen parissa työskentelevät tahot ja ammattialat. Näiden erilaisten ammattilaisten tunnistaminen ja olemassa olevien ammatillisten osaamisalueiden hyödyntäminen tässä työssä ei kuitenkaan ole yksinkertaista ja vaatii kokonaisvaltaista näkökulmaa alaan. Suomessa on loistavat mahdollisuudet rakentaa eri alojen ammattilaisten yhteisvoimin uudenlaista yhteiskunnallista hyvinvointia ja kestäväää tulevaisuutta luova kulttuurihyvinvointiala. Tämän timantin hiomiseen tarvitaan dialogista vuorovaikutusta sekä eri tieteenaloja hyödyntävää ajattelua.